

7 Zhansagimova A.E. Osnovnye napravleniya po realizacii industrial'no-innovacionnoj politiki // Nauka i innovacii v XXI veke: teoreticheskie i prikladnye aspekty: mezhdunar. nauch.-prakt. konf.- Astana, 2017.- S.144-148.

8 Zhansagimova A.E. Razvitie regionov Kazahstana // Aktual'nye voprosy sovremennoj nauki i obrazovaniya: mezhdunar. nauch.-prakt. konf. – Kirov, 2017.- S.782-784.

9 Shakulikova G.T. Jekonomicheskoe sostojanie sel'skih territorij Akmolinskoj oblasti //

Aktual'nye voprosy sovremennoj nauki i obrazovaniya: materialy XVII mezhdunar. nauch.-prakt. konf.-Kirov, 2018.-S. 803-807.

10 Niyazbekova Sh.U., Obespechenie jekonomicheskoy bezopasnosti v sfere agropromyshlennogo kompleksa stran-uchastnic EAJeS //Kozybaevskie chteniya «Kazahstan i sovremennye vyzovy vremeni»: materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf.- Petropavlovsk: SKGU im. M. Kozybaeva, 2017.-T. 3. - S.77-80.

FTAMP 68.75.01

ӨОЖ 338.432

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНІМДЕРІ
ӨНДІРІСІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ
ПРОДУКЦИИ АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ

CURRENT STATE OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN ALMATY REGION

Д. НҰРМУХАНҚЫЗЫ^{*1}

PhD докторы, доцент

Л.А. БИМЕНДИЕВА²

э.ғ.к., доцент

Н.Б. ШУРЕНОВ³

PhD докторанты

¹І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған, Қазақстан

^{2,3}Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

daniyafmo@mail.ru

Д. НҰРМУХАНҚЫЗЫ¹

доктор PhD, доцент

Л.А. БИМЕНДИЕВА²

к.э.н., доцент

Н.Б. ШУРЕНОВ³

докторант PhD

¹Жетысуский государственный университет им. И.Жансугурова, Талдықорған, Казахстан

^{2,3}Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

D. NURMUKHANKYZY¹

PhD, Associated Professor

L.A. BIMENDIYEVA²

C.E. Sc., Associated Professor

N.B. SHURENOV³

PhD student

¹Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

^{2,3}Kazakh National University named after Al-Farabi, Almaty, Kazakhstan

Аңдатпа. Мақала Қазақстан Республикасының ауылшаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыру мәселелеріне арналған. Нарықтық экономика жағдайына көшу процесінде республиканың аграрлық секторының жай-күйін, шаруашылық жүргізудің экономикалық тетігін зерттеудің өзектілігі анықталды. Агроөнеркәсіптік кешен проблемаларын қараудың, саладағы жаңа нарықтық құрылымдарды жан-жақты қолдау шараларының және қазіргі жағдайда елдің аграрлық саласын дамытудағы мемлекеттің рөлінің маңыздылығы анықталды. Республикадағы ауылшаруашылығы өнімдерінің жалпы шығарылымы талданған. Алматы облысының өндіріс көлемі, ауыл шаруашылығы қызметі, мал өнімділігі, өсімдік шаруашылығы саласының

тиімділігі ұсынылған. Еңбекшіқазақ, Іле, Қарасай, Талғар және Панфилов аудандарында жалпы ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру бойынша аудандар бөлінісінде ең жоғары көрсеткіштер анықталғаны белгіленген. Республикада ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы шығарылымы талданған. Алматы облысын тұрақты дамытудың: агроөнімнің және оны қайта өңдеудің бәсекелік нарықтарын қалыптастыру, аграрлық секторды пәрменді мемлекеттік қолдау, оның ынталандырушы бағыттарын күшейту, қолайлы табиғи жағдайлары бар аймақтарда өндірістік күштерді шоғырландыру және ұтымды оңтайландыру негізінде аграрлық өндірісті қайта терең құрылымдау, агроөнеркәсіптік кешеннің технологиялық деңгейін арттыру, ресурс үнемдейтін және экологиялық таза технологияларды енгізу, АӨК дамыту міндеттерін шешуде ғылыми зерттеулерді кеңейту жолдары ұсынылды.

Аннотация. Статья посвящена вопросам повышения эффективности сельскохозяйственного производства Республики Казахстан. В процессе перехода к условиям рыночной экономики выявлена актуальность изучения состояния аграрного сектора республики, экономического механизма хозяйствования. Определена важность рассмотрения проблем агропромышленного комплекса, мер всесторонней поддержки новых рыночных структур в отрасли и роли государства в развитии аграрной сферы страны в современных условиях. Проанализирован валовой выпуск сельскохозяйственной продукции в стране. Представлены объемы производства, услуг сельского хозяйства, продуктивности животных, эффективности растениеводческой отрасли Алматинской области. Установлено, что наибольшие показатели в разрезе районов по производству валовой сельскохозяйственной продукции в Енбекшиказахском, Илийском, Карасайском, Талгарском и Панфиловском районах. Предложены пути устойчивого развития Алматинской области: формирование конкурентных рынков агропродукции и ее переработки, действенная государственная поддержка аграрного сектора, усиление ее стимулирующих направлений, глубокая реструктуризация аграрного производства на основе концентрации и рациональной оптимизации производительных сил в зонах с благоприятными природными условиями, повышение технологического уровня агропромышленного комплекса, внедрение ресурсосберегающих и экологически чистых технологий, расширение научных исследований в решении задач развития АПК.

Abstract. The article is devoted to the problems of increasing the efficiency of agricultural production of the Republic of Kazakhstan. In the process of transition to market economy, the relevance of studying the state of agri sector of the republic, economic mechanism of management have been revealed. The importance of considering the problems of agro-industrial complex, measures of comprehensive support for new market structures in the industry and the role of the State in the development of agri sector of the country in modern conditions has been determined. Gross agricultural output in the country has been analyzed. The volume of production, services, agriculture, animal productivity, efficiency of crop production sector in Almaty region are presented. It was determined that the highest indicators are in the areas of production of gross agricultural products in Enbekshikazakh, Ili, Karasay, Talgar and Panfilov districts. The following ways of sustainable development of Almaty region are proposed: the formation of competitive markets for agricultural products and their processing, effective public support of agricultural sector, strengthening of its stimulating directions, deep restructuring of agricultural production based on concentration and rational optimization of productive forces in areas with favorable natural conditions, raising the technological level of agro-industrial complex, introduction of resource-saving and environmentally friendly technologies, extension of research works in solving problems of the AIC development.

Түйінді сөздер: агроөнеркәсіптік кешен, мал шаруашылығы, өсімдік шаруашылығы, өндіріс, дәнді дақылдар, қызметтер, өнімділік, азық-түлік өнімдері, ресурс үнемдеуші, экологиялық таза технологиялар.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, животноводство, растениеводство, производство, зерновые культуры, услуги, производительность, продукты питания, ресурсосберегающие, экологически чистые технологии.

Key words: agro-industrial complex, livestock production, crop production, production, grain crops, services, productivity, food, resource-saving, environmentally friendly technologies.

Кіріспе. Қазақстанның ауыл шаруашылығын тұрақты дамып жатқан әрі әлеуеті зор, елдің азық-түлік қауіпсіздігін

қамтамасыз етіп отырған, сонымен бірге азық-түлік тауарларының және шикізаттың негізгі түрлерімен ішкі нарықтың қажетті-

мыту жөніндегі жергілікті органдардың қорытынды есептері алынды.

Зерттеу үдерісінде абстрактылы-логикалық, монографиялық, жүйелік-құрылымдық, салыстырмалы, сараптамалық бағалау және экономикалық зерттеулердің басқа да әдістері қолданылады.

Сонымен қатар, ізденіс барысында экономикалық талдаудың мынадай тәсілдері қолданылады: теориялық концепцияларды жалпылау, аналитикалық талдау, статистикалық көрсеткіштерді талдау және т.б. Алайда, мерзімдік басылымдар мен жарияланымдардың айтарлықтай санына қарамастан, қарастырылып отырған мәселе жеткіліксіз зерттелген.

Нәтижелер және оларды талқылау. 2018 жылы республика бойынша ауыл шаруашылығы өнімдерінің, қызметтерінің жалпы шығарылымы 105,4 млрд. теңгені құрады, бұл 2017 жылғы жағдайдан 1%-ға жоғары (1 кесте).

Ауыл шаруашылығы өнімдерінің өндіріс көлемінің өсуі тірі салмақтағы мал мен құстың сойылған көлемінің 0,7%-ға, сауылған шикі сүттің 3%-ға өсуімен түсіндіріледі [6].

2018 жылдың көрсеткіштерін 2017 жылғымен салыстырғанда ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің ұлғаюы республиканың 9 өңірінде байқалған және ауыл шаруашылық өнімдерін шығаруда Алматы облысы екінші орында орналасқан.

2018 жылы ауыл шаруашылығы дақылдарының нақтыланған егістік алқабы жалпы республика бойынша 21473,6 мың гектарды құрады, бұл 2017 жылға қарағанда 2,1%-ға жоғары. Денді (күрішті қосқанда) және бұршақты дақылдардың жиналған алқабы 15313,8 мың гектарды немесе нақтыланған егістік алқаптан 99,4% құрады, майлы дақылдардың – тиісінше 1983,9 мың гектар және 97,4%, ашық топырақта өсірілген көкөністердің – 145,4 мың гектарды және 99,7%, картоптың – 186,2 мың гектарды және 99,7%, мақтаның – 109,6 мың гектарды және 100% [8].

Алматы облысы аумағында 16 аудан, 3 облыстық бағыныстағы қала, 731 село мен ауыл, 246 селолық округ бар. Облыстың әрбір ауданы шаруашылықтың барлық сәтаттары бойынша дөнді дақылдар, техникалық дақылдар, көкөніс алқабтарына бай өңірлердің бірі саналады.

Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде қурастырылған [7].

терінің жалпы шығарылымы – 18244,8 млн теңгені құрады (2 кесте).

	Жалпы шығарылым	одан:	
		өсімдік шаруашылығы өнімдері	мал шаруашылығы өнімдері
Алматы облысы	18 244,8	719,1	17 520,1
Талдықорған қ.ә.	687,9	2,5	685,1
Қапшағай қ.ә	215,8	92,6	122,9
Текелі қ.ә.	62,9	29,9	33,0
Ақсу ауданы	588,7	1,5	586,6
Алакөл ауданы	676,4	-	676,2
Балқаш ауданы	604,1	-	603,8
Еңбекшіқазақ ауданы	2 900,6	439,1	2 461,5
Жамбыл ауданы	976,9	27,9	948,8
Кербұлақ ауданы	549,4	-	549,1
Көксу ауданы	393,1	4,4	388,4
Қаратал ауданы	279,9	4,6	274,8
Қарасай ауданы	1 856,7	55,0	1 801,3
Панфилов ауданы	732,9	29,0	703,5
Райымбек ауданы	1176,9	-	1 176,9
Сарқан ауданы	396,9	0,5	396,0
Талғар ауданы	1 221,2	14,8	1 205,9
Ескелді ауданы	498,9	-	498,6
Ұйғыр ауданы	599,8	2,0	597,6
Іле ауданы	3 825,8	15,3	3 810,2

Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [қараңыз 7].

Соңғы бес жылдағы Алматы облысы бойынша ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің көлеміне талдау жасайық (3 кесте).

[illegible]

Мазмұны	2013	2014	2015	2016	2017
Ауыл шаруашылығы, млн теңге	290 983,8	342 543,2	377 014,0	425 307,9	551 101,1
оның ішінде:					
Өсімдік шаруашылығы	150 361,1	175 248,2	189 290,2	214 429,3	302 633,5
Мал шаруашылығы	139 907,1	166 422,7	186 668,4	209 441,1	246 934,4
Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [қараңыз 7].					

551 101,1 млн теңгеге жетіп, оның 45%-ы мал шаруашылығының, ал 55%-ы өсімдік шаруашылығының жалпы өнім көлемінің есебінен болған болды.

4 кесте – Алматы облысы аудандарының бөлінісіндегі ауыл шаруашылығының жалпы өнімі, млн теңгемен

Мазмұны	2013 ж.	2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.
Алматы облысы	290 938,8	342 543,2	377 014,0	425 307,9	551 101,1
Ақсу	10 062,9	12 654,5	13 204,9	15 329,1	19 894,7
Алакөл	13 616,6	17 104,1	19 239,4	24 343,1	31 247,4
Балқаш	9 020,2	10 631,1	11 554,5	14 533,2	18 737,4
Еңбекшіқазақ	38 840,5	48 280,0	50 053,4	56 548,4	72 414,7
Ескелді	11 893,1	13 595,0	15 407,6	17 239,7	22 705,4
Жамбыл	15 848,1	21 990,1	22 723,7	25 037,5	32 680,3
Іле	28 969,3	31 661,6	35 905,5	42 850,1	57 204,3
Қарасай	24 702,9	26 378,8	28 992,6	31 566,3	40 891,7
Қаратал	10 265,0	11 454,1	13 740,0	16 299,0	21 548,1
Кербұлақ	14 099,3	15 518,6	18 740,0	20 977,7	27 334,6
Көксу	9 249,2	10 733,2	13 828,7	16 196,2	21 768,5
Панфилов	18 473,2	22 066,4	22 918,9	26 261,5	34 498,9
Райымбек	18 986,0	22 946,2	24 632,1	26 191,4	34 113,5
Сарқан	12 676,7	14 551,4	16 601,2	18 386,9	24 689,3
Талғар	23 990,2	27 493,1	28 867,1	31 377,2	40 175,3
Ұйғыр	16 675,8	18 959,5	20 868,7	19 357,7	21 713,2
Қапшағай	6 454,0	7 919,8	8 685,4	10 077,0	12 730,4
Талдықорған	5 931,6	7 160,4	9 131,7	10 395,1	13 722,4
Текелі	1 229,2	1 445,3	1 863,0	2 340,8	3 031,0

Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [қараңыз 7].

шаурашылығының дамуы және өнімділігі
жақсы көрсеткіштерді көрсетіп отыр.

Тұжырымдар. Алматы облысының аграрлық аймақ екендігін ескеріп, оның тұрақты дамуын жүзеге асыру келесідей бағыттармен жүргізілу керектігін атап өткен жөн:

1. Аграрлық өнеркәсіп өнімінің интеграцияланған және бәсекелестік нарықтарын қалыптастыру.

2. Аграрлық секторға мемлекеттік көмекті оңтайландыру және оның ынталандырушы бағыттарын күшейту [9].

3. Табиғи жағдайы қолайлы зоналарда аграрлық сектордың өндіргіш күштерін шоғырландыру және ұтымды оңтайландыруды қалыптастыру негізінде аграрлық өндірісті терең қайта құрылымдау және кезеңмен мөлшерлерін оңтайландыру [10].

4. Аграрлық өндірістің технологиялық деңгейін арттыру және ресурс үнемдейтін және экологиялық таза технологияны ендіру, ғылыми зерттеулерді қолдау және ауыл шаруашылығында кеңес беру жүйесін ендіру.

Әдебиеттер тізімі

1 Арыстанбеков К. Экономический рост Казахстана в контексте мировой экономики // Вопросы экономики. - 2016. - № 11. - С.133-146.

2 Алашбаева А., Абдрахманова Р. Модернизация экономического развития территорий регионов Республики Казахстан // Вестник Карагандинского университета. Серия Экономика. -2013. -№3(71). - С.37-45.

3 Ашимбаев М.С. Актуальные вопросы социально-экономического развития Республики Казахстан на современном этапе. - Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2014. - 108 с.

4 Алимбиева Т.Г., Сайымова М.Д. Развитие местного самоуправления в Казахстане как института гражданского общества // Молодой ученый. -2015. -№2. - С. 365-369.

5 Нурланова Н.А., Бейсенбина А.К. Оценка потенциальных инвестиционных возможностей регионов // Капитал, инвестиции, технологии. -2016. -№ 11. - С. 29-32.

6 Молдашев А.Б. АПК Казахстана: проблемы развития и поиск их решения // Проблемы агрорынка. -2016. -№3. -С. 7-13.

7 Ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері [Электрондық ресурс]. -2017.-URL:[http:// stat.gov.kz](http://stat.gov.kz) (дата обращения: 01.01.2018).

8 Регионы Казахстана. 2017: статистический сборник. - Астана: Комитет по статистике МНЭ РК, 2017. - 216 с.

9 Калдияров Д.А., Беделбаева А.Е. Қазақстан агроөнеркәсіптік кешенін инновациялық дамытудың өзекті проблемалары //Аграрлық нарық проблемалары.- 2016. – №2. –Б. 22-27.

10 Ахметова К.А. Продовольственная безопасность: состояние, проблемы, пути решения // Проблемы современной экономики. – 2019.-N2(30).– С. 357-359.

Әдебиеттер тізімі

1 Arystanbekov K. Jekonomicheskij rost Kazahstana v kontekste mirovoj jekonomiki // Voprosy jekonomiki. - 2016. -№ 11. - S.133-146.

2 Alashbaeva A., Abdrahmanova R. Modernizacija jekonomicheskogo razvitija territorij regionov Respubliki Kazahstan // Vestnik Karagandinskogo universitetata. Serija Jekonomika. - 2013. -№3(71). - S.37-45.

3 Ashimbaev M.S. Aktual'nye voprosy social'no-jekonomicheskogo razvitija Respubliki Kazahstan na sovremennom jetape. -Almaty: KISI pri Prezidente RK, 2014. -108 s.

4 Alimpieva T.G., Sajymova M.D. Razvitie mestnogo samoupravlenija v Kazahstane kak instituta grazhdanskogo obshhestva // Molodoj uchenyj. -2015. -№2. - S. 365-369.

5 Nurlanova N.A., Bejsenbina A.K. Ocenka potencial'nyh investicionnyh vozmozhnostej regionov // Kapital, investicii, tehnologii. -2016. -№ 11. - S. 29-32.

6 Moldashev A.B. APK Kazahstana: problemy razvitija i poisk ih reshenija // Problemy agrorynka. -2016. -№3. -С. 7-13.

7 Ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері [Электрондық ресурс]. - 2017.-URL:[http:// stat.gov.kz](http://stat.gov.kz) (data obrashhenija: 01.01.2018).

8 Regiony Kazahstana. 2017: statisticheskij sbornik. - Astana: Komitet po statistike MNJe RK, 2017. - 216 s.

9 Kaldijarov D.A., Bedelbaeva A.E. Kazakstan agroönerkäsipтік keshenin innovacijalyқ damytudың özeкті problemalary //Agrarlyқ naryқ problemalary.- 2016. – №2. –Б. 22-27.

10 Ahmetova K.A. Prodovol'stvennaja bezopasnost': sostojanie, problemy, puti reshenija // Problemy sovremennoj jekonomiki. – 2019.- N2(30). – S. 357-359.